

واکاوی تجربه زیسته زوجین در شبکه‌های مجازی و شکل‌گیری عشق سیال (افراد متأهل مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر تهران)

معصومه هردار^۱ | سروش فتحی^۲ | نیره پیراهری^۳

چکیده

شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان ابزاری ارتباطی که می‌تواند جنبه‌های مثبت و مؤثری در توسعه فرهنگی و روابط انسانی ایفا کند، به دلیل مدیریت ناصحیح و استفاده افراطی و بدون تعقل و تعمق از سوی کاربران، این روزها برای بسیاری از خانواده‌ها به تهدیدی جدی تبدیل شده است. امروزه در بسیاری از طلاق‌ها و نابسامانی‌ها و خیانت‌ها در روابط زوجین، شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل نقش‌آفرینی می‌کند. مطالعه حاضر از نوع مطالعات کیفی است که به روش گراندد تئوری انجام گردید. رویکرد مورد استفاده در این تحقیق روش اشتراوس و کوربین (۲۰۰۰) می‌باشد. نمونه این تحقیق تعداد ۲۱ نفر از مراجعین به مرکز مشاوره و متخصصین مراکز به‌صورت نمونه‌گیری هدفمند و نظری می‌باشد. روش تحلیل داده‌ها به‌صورت کدگذاری باز-محوری-انتخابی بود که تعداد ۷۲ کد در ۱۳ تم (طبقه) شناسایی گردید و در نهایت الگوی شکل‌گیری عشق سیال در زوجین در شبکه‌های اجتماعی ترسیم گردید. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Atlas.Ti7 انجام شد. یافته‌ها و نتایج تحقیقات نشان داد که عوامل علی شامل خودکامی از خود، خودمختار زندگی، خویشتن عاشق، فردیت بخشی و اثبات هویت، نافرمانی غیریتی و عوامل زمینه‌ای شامل آسیب‌های اجتماعی، مردسالاری در جامعه، نابودی مودت و مشکلات معیشتی و اقتصادی در خانواده سبب شکل‌گیری عشق سیال در شبکه‌های مجازی شده که موجب تضعیف بنیان خانواده، کاهش سرمایه اجتماعی، طلاق عاطفی، رفتارهای فرا زناشویی و آزادی در ارتباط عشقی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: عشق سیال، شبکه‌های مجازی، زوجین، تجربه زیسته.

DOR:

۱۱

سال چهاردهم
بهار و تابستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۰/۰۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۰/۰۰

صص: ۲۹۳-۳۱۵

شاپا چاپ: ۰۸۷-۲۷۱۷X

الکترونیکی: ۰۸۸۸-۲۷۱۷

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. نویسنده مسئول: دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

بیان مسئله

از جمله مسائلی که نقض آن با استفاده از شبکه‌های اجتماعی آسان‌تر و به واسطه شکل متفاوت ارتباط پذیرفتنی‌تر است، تعهد در ارتباط زوجین است که رعایت آن اصل بدیهی برای دوام زناشویی است. با توجه به گسترش دامنه ارتباطی در شبکه‌های اجتماعی، برقراری ارتباط با جنس مخالف بسیار آسان شده است و همین سهولت می‌تواند تعهد زوجین را تهدید کند. اگرچه در ارتباط مجازی و با فاصله‌ای بعید میان بدن‌ها، این که کدام رفتار و چه گسترده‌ای از آن را می‌توان به‌عنوان تهدیدی برای روابط زناشویی محسوب نمود و یا در حیطه خیانت زناشویی طبقه‌بندی کرد، به امری مبهم بدل شده است.

«باومن» معتقد است که روابط اینترنتی بین دو جنس، بسیار متفاوت از روابطی است که با واسطه سایر رسانه‌ها انجام می‌شوند و این روابط به دلیل ماهیت مجازی آن‌ها به شدت زندگی بشریت را تهدید می‌کنند. او نسبت به اینکه مفاهیم سنتی وفاداری و عشق واقعی تضعیف شده‌اند، ابزار نگرانی می‌کند. عدم امکان تماس جسمی در این محیط باعث می‌شود که برخی از افراد فکر کنند چنین روابطی بی‌اشکال است (منتظر قائم و شاه قاسمی، ۱۳۸۷: ۱۲۸).

به اعتقاد گلاسر، زوجها زندگی مشترکشان را با عشق شروع می‌کنند ولی مشاهده می‌شود که صمیمیت اولیه به تدریج رنگ می‌بازد و با گذشت زمان، زندگی برخی از زوجین به جدایی کشیده می‌شود، اما اکثریت به زندگی مشترکشان با آهنگی یکنواخت و ملال‌آور ادامه می‌دهند و برای تحمل این زندگی به مشروبات الکلی، پرخوری، استفاده از مواد مخدر یا ارتباطات نامشروع روی می‌آورند. یک رابطه فرا زناشویی صرفاً می‌تواند جنبه عاطفی داشته باشد؛ بدین صورت که یکی از زوجین به‌غیراز همسرش با فرد دیگری یک رابطه صمیمانه و عاطفی داشته باشد. این روابط عاطفی می‌تواند به شکل در میان گذاشتن احساسات و عواطف باشد تا درگیر شدن روابطی، چون عاشق شدن را در برداشته باشد (بلو و هارتنت، ۲۰۰۵).

در فرهنگ ما ایرانیان هنگامی که صحبت رابطه فرا زناشویی به میان می‌آید، تمام فکرها به سمت رابطه فرا زناشویی جنسی گرایش می‌یابد؛ در حالی که روابط فرا زناشویی با دو شاخص شنا سایی می‌گردد: اول شاخص عاطفی که شامل ابراز عاطفه با فردی غیر از همسر است و دوم

شاخص جسمانی که شامل رابطه جنسی با فردی غیر از شریک زندگی می‌شود. پس رابطه فرا زناشویی عاطفی شامل هرگونه ارتباط عاطفی و هیجانی واقعی و مجازی با کسی بدون آگاهی همسر اعم از رابطه تلفنی - اینترنتی یا پیامک عاطفی - هیجانی با فردی از جنس مخالف است.

مسئله این است که چه چیزی در مناسبات درون خانواده یا در محیط پیرامون فرد (جامعه) رخ داده که باعث شده زوجینی که نسبت به هم تعهد دارند، با جنس مخالف و با فردی غیر از همسر از طریق شبکه‌های مجازی ارتباط برقرار کنند و ادامه این رابطه باعث می‌شود کم‌کم بین آن‌ها محبت و علاقه‌ای ایجاد شود.

«برای زنان ایرانی که در دهه‌های بیست، سی، چهل و حتی تا نیمه دهه پنجاه شمسی متولد شدند، فضای مجازی وجود یا معنایی نداشت. آنان عشق را در پیرامون خود جستجو می‌کردند. روابط اجتماعی آنان تعریف شده و محدود بود؛ زیرا دسترسی آنان حتی به تلفن‌های ثابت نیز محدود بود. بدین ترتیب آنان قادر به کشیدن فضاهای اجتماعی به سوی فضای خصوصی خانه که محل اصلی استقرار آنان بود، نبودند. آنان عشق را در شبکه‌های روابط خویشاوندی، همسایگی یا روابط دور و نزدیک دوستانه می‌جستند. به عبارت دیگر عشق در این فضاها رخ می‌داد. بدین ترتیب عرصه‌ای که فرصت‌های زندگی خود را در آن می‌جستند، کاملاً واقعی به نظر می‌رسید؛ اما برای زنانی که در نیمه دهه پنجاه شمسی متولد شدند، ظهور تلفن همراه به‌مثابه عاملی تسهیل‌کننده برای گسترش عرصه‌های برقراری رابطه‌های عاشقانه مطرح بود. تلفن‌های ثابت خانگی تا این دوره عرصه‌ای است که داستان‌های عاشقانه پیرامون آن، شکل می‌گیرد؛ اما هر چه به اواخر دهه پنجاه نزدیک‌تر می‌شویم فضای مجازی، اینترنت، ایمیل، وبلاگ‌ها، شبکه‌های دوست‌یابی و اخیراً شبکه‌های اجتماعی، همه آن چیزی که کاستلز تحت عنوان «منظومه اینترنت» (کاستلز، ۱۳۸۹: ۴۰۱) می‌نامد، به‌مثابه عرصه‌ای برای پرسه زدن، وقت گذراندن، گم‌شدن و عجیب‌تر از همه، شریک شدن تنهایی خود با یکدیگر، مطرح است. زنان در این دوره، در پی پایان دادن به غربتی که از آن در رنج بودند، به فضای غریب مجازی نزدیک شدند (علیرضا نژاد: ۱۳۹۶: ۸۹).

از نظر باومن عدم قطعیت، سیال بودن و مصرفی شدن به شدت ناامنی این روابط را تحت تأثیر قرار داده‌اند. او در کتاب «عشق سیال» در پی توضیح، ثبت و درک ناپایداری خارق‌العاده پیوندهای

انسانی، اساس ناامنی حاصل از این ناپایداری‌ها و امیال متضاد ناشی از احساس مبنی بر تحکیم پیوندها و درعین حال سست نگه‌داشتن آن‌ها می‌داند (باومن، ۱۳۸۴: ۱۰). با توجه به این سؤالات، هدف اصلی پژوهش حاضر این است که تجربه زیسته زوجین در شبکه‌های مجازی و شکل‌گیری عشق سیال تا چه اندازه‌ای زندگی زوجین را به مخاطره می‌کشاند و پیامدهای آن چیست؟

ادبیات تحقیق

اصطلاح تماس‌های شبکه‌ای را زیگمونت باومن (۲۰۰۳) برای توصیف تغییرات ایجاد شده در روابط بین دو جنس در فضای مجازی سیال مدرن بکار برده است. پیش از آن، باومن (۲۰۰: ۴) اصطلاح «مدرنیته سیال»^۱ را برای توصیف جهان به‌عنوان شکل در حال تغییر دائمی بکار برده بود. از نظر او مدرنیته در دو مرحله باعث ایجاد این تغییرات شده است که مرحله اول را مدرنیته جامد^۲ و مرحله دوم را مدرنیته سیال می‌نامد. برطبق نظر باومن، فاصله مدرنیته جامد و سیال، مجموعه بی‌سابقه و جدیدی را برای فعالیت‌های مربوط به زندگی فردی خلق کرده است، این مجموعه باعث شده است افراد با چالش‌هایی روبرو شوند که پیش‌تر با آن مواجه نبوده‌اند. این پروژه‌های به هم تابیده منجر به رشته محکم و متصلی نخواهد شد که به کمک آن، مفاهیمی چون انتقال و پیشرفت به صورت هدفمند مورد استفاده قرار بگیرد. چنین زندگی‌ها و فعالیت‌های منفک شده و جدا از هم نیازمند افرادی است که انعطاف‌پذیرند و می‌توانند خودشان را تطبیق دهند و به صورت مداوم آماده و متمایل به تغییر تاکتیک با همان اطلاعات کوتاه باشند و به تعهدات و وفاداری‌ها بدون هیچ‌گونه اظهار تأسف بی‌تفاوت باشند و همچنین طبق توانایی‌های موجود به دنبال فرصت‌ها باشند. در مدرنیته سیال، افراد باید تحت شرایط عدم اطمینان رفتار کنند و حساب سود و زیان کردارهای خود را داشته باشند (بیلهرز، ۲۰۰۱: ۳۳۹). باومن بر مبنای دیدگاه خود در مورد «مدرنیته سیال» (۲۰۰۰)، پنج کتاب دیگر در مورد پدیده‌های اجتماعی با پسوند سیال به نام‌های «عشق سیال» (۲۰۰۳)، «اجتماعی بودگی سیال» (۲۰۰۴)، «زندگی سیال»^۳ (۲۰۰۵)، «ترس سیال»^۴ (۲۰۰۶) و

۱. Liquid modernity

۲. Solid modernity

۳. Liquid life

۴. Liquid fear

«زمان‌های سیال»^۱ (۲۰۰۷) نوشته است. او در آثار خود به‌ویژه در «عشق سیال» و «زندگی سیال» به بررسی روابط افراد در دنیای مدرن واقعی و تماس‌های شبکه‌ای در دنیای مدرن مجازی پرداخته است. اگرچه محور یا قهرمان اصلی مباحث او در این آثار «رابطه^۲» انسان‌ها در دنیای واقعی است ولی به رابطه انسان‌ها در دنیای مجازی نیز توجه خاصی نشان داده و ویژگی‌هایی را برای آن‌ها مطرح کرده و پیامدهایی را برای آن‌ها برشمرده است. مهم‌ترین ویژگی‌های ارتباط‌های شبکه‌ای که از نظر باومن (۱۳۸۴: ۱۶ و ۱۵) بر اساس آن‌ها افراد به‌جای برقراری رابطه‌های واقعی تمایل به این‌گونه ارتباط‌ها پیدا می‌کنند، عبارت‌اند از: سادگی برقراری و قطع روابط مجازی، دقیق بودن آن، گمنامی و ناشناس بودن و معاینه دائمی وجود یا عدم وجود رابطه.

همچنین باومن معتقد است به دلیل رقیق بودن این رابطه‌ها، برقراری تماس و همچنین قطع آن‌ها به سادگی امکان‌پذیر است. بنابراین، ویژگی دیگر این تماس‌ها سادگی در دسترسی و تسهیل در کنار گذاشتن آن‌ها است. در فضای مجازی و اتاق‌های گفت‌وگو همیشه کسانی هستند که هر وقت دوست داشتیم می‌توانیم با آن‌ها تماس برقرار کنیم و خیلی راحت کنارشان وقت بگذاریم. باومن این ویژگی را به آسان و راحت بودن استفاده از محتویات «جیب بلوز» تشبیه می‌کند. به‌طوری‌که افراد در هنگام نیاز می‌توانند به‌سادگی آن‌ها را مورد استفاده قرار بدهند، ولی پس از رفع نیاز آن‌ها را کاملاً در جیب خود پنهان کنند. «رابطه جیب بلوز» همواره حاضر و آماده و درعین حال یک‌بارمصرف و دورانداختنی است (باومن، ۱۳۸۴: ۴۸).

در فضای مجازی، گمنامی یکی دیگر از ویژگی‌های تماس‌های شبکه‌ای است. ویژگی گمنامی این امکان را برای کاربران فراهم کرده است که به‌راحتی نقش‌های متعدد و گوناگونی را بازی کنند. آن‌ها فضای مجازی را فضایی رهایی‌بخش در نظر می‌گیرند که به کاربران این اجازه را می‌دهد که در آن‌واحد خالق، بازیگر و کارگردان و درنهایت همه‌کاره خود باشند (ذکایی، ۱۳۸۴: ۱۲۵). به عقیده باومن افشای خویشتن باطنی که ویژگی گمنامی ایجادکننده آن است، موجب تعمیق تعاملات بین فردی تا حد برقراری رابطه‌های عشقی نیز می‌گردد. «معاشرت و مصاحبت خویشتن‌های باطنی افراد مبتنی بر خود افشاگری‌های برخوردار از حمایت متقابل و همین امر چه‌بسا هسته رابطه عشقی باشد. چه‌بسا به ریشه دواندن، جوانه زدن و رشد جزیره خودپسند یا تقریباً

۱. Liquid times

۲. Relation

خودبسنده سرگذشت‌های مشترک بینجامد» (باومن، ۱۳۸۴: ۶۵).

طبق نظریه کنترل^۱، مشکل اصلی زوجین رفتارهای مبتنی بر کنترل‌گری است که نه تنها باعث می‌شود آن‌ها نتوانند نیاز به عشق و تعلق خاطر شان را تأمین کنند، بلکه در ازضای سایر نیازها نیز دچار مشکل می‌شوند. کم‌رنگ شدن تدریجی صمیمیت اولیه بین زوجین و یکنواخت شدن زندگی برای آن‌ها، محرک و انگیزه‌ای است برای جستجوی صمیمیت فردی و جنسی از طریق روابط نامشروع (گلاسر، ۱۳۸۹). همچنین باومن در «عشق به خود»^۲ یا خویشتن عاشق معتقد است. عشق به خود ممکن است که ما را وادار کند که خطر را دعوت کنیم و به استقبال مخاطره برویم.

خویشتن عاشق از طریق واگذاری خود به ابژه عشق، گسترش می‌یابد. عشق یعنی بقای خویشتن از طریق غیریت خویشتن، عشق یعنی میل به محافظت کردن، تغذیه کردن، حمایت کردن، نوازش کردن، لوس کردن یا مراقبت صبورانه، محصور کردن، محبوس کردن. عشق یعنی در خدمت بودن، تحت اختیار و نظارت بودن، منتظر فرمان بودن (باومن، ۱۳۸۴: ۳۲).

در نظریه ارضاء نیاز^۳، به اعتقاد داریگوتاس و راسبالت (۱۹۹۲)، روابط، علاوه بر امکان ارضاء جنسی^۴، امکان ارضاء چهار نیاز صمیمیت^۵، رفاقت^۶، امنیت^۷ و روابط عاطفی^۸ را نیز فراهم می‌کند. نیاز صمیمیت، مستلزم خود افشاگری، احساس اعتماد به همسر و مطلع بودن از رازها و عواطف یکدیگر است. ارضاء نیاز رفاقت و دوستی، از طریق انجام فعالیت‌های مشترک نظیر: همراهی در تفریحات و سپری کردن اوقات فراغت به اتفاق یکدیگر صورت می‌گیرد که این امر موجب ایجاد حس نزدیکی و صمیمیت در طرفین می‌شود. قابلیت اتکا کردن به همسر به منظور افزودن به محتوا و غنای رابطه و قابلیت پیش‌بینی رفتار همسر، احساس نیاز به امنیت در فرد ارضا می‌کند. بنابراین داشتن رابطه‌ای که آرامش‌بخش زندگی باشد و بتوان روی آن حساب کرد، باعث احساس امنیت

۱. Control theory

۲. Self - love

۳. Need ful fillment

۴. Sexual needs

۵. Intimacy

۶. Companion

۷. Security

۸. Emotional involvement

در فرد می‌شود. در ارضاء نیازهای عاطفی - هیجانی، احساس فرد نسبت به پیوند عاطفی با همسر مورد توجه است. به عبارتی، فرد علاوه بر احساسات خود، عواطف و احساسات همسر را نیز مورد توجه قرار می‌دهد. اگر در یک رابطه زناشویی این پنج نیاز، به شکل مطلوبی برآورده نشود، به این معنا که آن رابطه نتواند نیاز خاصی را ارضاء کند، می‌تواند منجر به بروز مشکلاتی در روابط زوجین نظیر عدم پایداری به همسر و به عبارتی خیانت شود (همان منبع).

طبق نظریه بحران ارزش‌ها، در جوامعی که در حال انتقال از وضع اقتصادی و اجتماعی خاص به وضع و شرایط دیگری هستند، مشکلاتی پدید می‌آید که نتیجه تصادم نوگرایی و پایداری به سنت‌های دیرین و تشدید جنگ بین نسل‌هاست. در این مرحله برزخی و حساس، عناصر اخلاقی و ارزش‌های اجتماعی بیش از هر چیز دیگر تغییر و وضع و موضوع می‌دهند (ساروخانی، ۱۳۸۰: ۷). به عقیده باومن، «نابودی مودت» به این معناست که سوءظن‌ها و مخاصمات قبیله‌ای قدیم و جدیدی که هرگز فروکش نکرده‌اند و به تازگی شدت گرفته‌اند با نگرانی جدید درباره امنیت، همان نگرانی حاصل از بلا تکلیفی‌ها و ناامنی‌های هستی سیال مدرن، ترکیب و مخلوط شده‌اند. تحقیر سلاح قدرتمندی است که شبیه بومرنگ است. می‌توان از آن برای نشان دادن یا اثبات نابرابری بنیادی و اجتناب‌ناپذیر تحقیر کنندگان و تحقیر شوندگان استفاده کرد. (باومن، ۱۳۸۴: ۲۲۹). طبق نظریه‌های اجتماعی و فرهنگی، پیام‌های حمایتی و فرهنگی در تعریف آنچه از عشق و معیارهای ازدواج می‌شود، نقش مهمی دارد. صفحه‌های اجتماعی از یک طرف توضیح می‌دهد که چطور یک رابطه شکل می‌گیرد و از طرف دیگر تصمیم افراد را برای این که رابطه فرا زناشویی خود را فاش کنند یا نکنند، توضیح می‌دهد (داریگوتاس و راسپالت، ۱۹۹۲).

طبق نظریه روان پویایی، رابطه فرا زناشویی می‌تواند به‌عنوان تنبیهی برای همسر فرد باشد. رابطه فرا زناشویی به منزله طغیان است. راهی برای اعلام عدم وابستگی و بی‌نیازی نسبت به روابطی که آن‌ها را زیادی شخصی و دست‌وپاگیر احساس می‌کند. وقتی زنانگی و مردانگی یک فرد مورد تهدید قرار می‌گیرد، در به‌در به دنبال معشوقی است تا بر احساس سرافکنندگی، رسوایی و یا احساس حقارتش سرپوش بگذارد. فردی که پدر و مادرش نتوانستند با او برخورد صمیمی داشته باشند و او در خلأ عاطفی و احساس تهی بودن بزرگ شده، در روابط بزرگ سالی دیگران را سرد یا بی‌علاقه می‌داند و با گوشه‌نشینی و رفتن از رابطه‌ای به رابطه‌ای دیگر و با گدایی محبت و توجه

اطرافیان واکنش نشان می‌دهد (شیردل، ۱۳۸۵). باومن در «خودکامی از خود» معتقد است اگر دیگران به من احترام می‌گذارند، بدیهی است که حتماً «در من» چیزی است که فقط من می‌توانم به دیگران عطا کنم و بدیهی است که دیگرانی هستند که از این عطا خوشحال و سپاسگزار خواهند شد. من مهم هستم و افکار و اعمال و گفته‌هایم نیز مهم است (باومن، ۱۳۸۴: ۱۳۰) و یا در «خودمختاری زندگی» توضیح می‌دهد وقتی خودمختاری، یگانه قدرت تعیین حدود انسانیت باشد، زندگی انسان‌هایی که بیرون از این حدود قرار دارند یا از این حدود بیرون رانده شده‌اند ارزش زیستن ندارد (باومن، ۱۳۸۴: ۱۹۹).

هرچند موضوع مورد بررسی سابقه تحقیقی مشابه ندارد و در حوزه تجربه زیسته زوجین در شبکه‌های مجازی بر شکل‌گیری عشق سیال تحقیق مستقلی مشاهده نشده، ولیکن نزدیک‌ترین کار در این زمینه تحقیقی توسط کنعانی (۱۳۹۵) با عنوان «تماس‌های شبکه‌ای و تجربه عشق سیال در بین دانشجویان دختر دانشگاه گیلان» صورت گرفت که در کنار سایر اهداف خود به رقیق بودن، سادگی و گمنامی در تماس‌های شبکه‌ای و آزادی در شبکه‌های مجازی اشاره می‌کند. صدقی جلال، آزاده و سروش فتحی (۲۰۱۵) در مطالعه شبکه‌های اجتماعی مجازی و تعهد زوجین با روش کیفی نشان دادند، در میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با میزان اعتماد زوجین رابطه بسیار قوی و معکوس، میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با میزان تعهد و پابندی همسران رابطه بسیار قوی و معکوس، میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با میزان وابستگی زوجین به شبکه‌ها رابطه بسیار قوی و مستقیم، وجود داشت. در نتیجه استفاده از شبکه‌های اجتماعی علاوه بر کارکرد مثبت داری پیامدهایی نیز هستند از جمله نوعی بیگانگی به نام بیگانگی زندگی در حال شکل‌گیری است به تعبیر دیگر غریبه خودی و خودی غریبه نمایان شده است.

فتحی و همکاران (۱۳۹۰) در «بررسی تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر شکاف نسلی (موردپژوهش: خانواده‌های شهرستان گرم‌سار)» با روش کیفی نشان دادند تفاوت معنی‌داری بین والدین و فرزندان در میزان شناخت، علاقه و استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات وجود دارد؛ به طوری که فرزندان به صورت حرفه‌ای و نیمه حرفه‌ای از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات استفاده می‌کنند و والدین نیز به صورت مبتدی از آن استفاده می‌کنند. فناوری اطلاعات و ارتباطات در کنار سایر متغیرها باعث به وجود آمدن شکاف نسلی شده است. همچنین بین فاصله سنی و اختلاف

تحصیلی والدین و فرزندان و شکاف نسلی رابطه معنی‌دار مشاهده شد.

فتحی و مطلق (۱۳۹۰) در مطالعه کیفی جهانی شدن و فاصله نسلی (مطالعه جامعه شناختی فاصله نسلی: با تاکید بر فناوری اطلاعات و ارتباطات) معتقدند که با توجه به مقولاتی چون جهانی شدن، گسترش شهرنشینی و ظهور تکنولوژیهای جدید اطلاعات و ارتباطات می‌توان اذعان داشت که نسل جدید با دنیای جدیدی روبرو است که ارزش‌ها، هنجارها و فرهنگ او را دچار تغییر و تحول می‌نماید

رحیمی و فتحی (۲۰۱۸) در بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر مناسبات خانواده از دیدگاه معلمان آموزش و پرورش منطقه ۱۱ شهر تهران نشان دادند که هر یک از مخلفه‌های «روابط زناشویی»، «کاهش فعالیت‌های روزانه»، «بی‌اعتمادی والدین نسبت به فرزندان»، «ارتباطات چهره به چهره اعضای خانواده»، «کاهش مشارکت‌های اجتماعی اعضای خانواده» و «انزوای اجتماعی اعضای خانواده» توانایی زیادی در تبیین و پیش‌بینی «مناسبات خانوادگی» دارند و دیگر این که متغیر «بی‌اعتمادی والدین نسبت به فرزندان»، نسبت به سایرین، قوی‌ترین تأثیر را بر «مناسبات خانوادگی» دارد؛ به گونه‌ای که این متغیر قادر است حدود ۲۷ درصد از تغییرات کیفیت روابط خانوادگی را تبیین و تشریح کند. همچنین مشخص گردید که به‌طور کلی، استفاده از «شبکه‌های اجتماعی» قادر است ۴۲ درصد از «مناسبات خانواده» را پیش‌بینی کند.

ذکایی و خطیبی (۱۳۸۵) و ربیعی (۱۳۸۷)، مسئله اینترنت و تغییرات هویتی را به‌صورت کمی موردبحث قرار داده‌اند و در کنار سایر اهداف پژوهش خود به ویژگی‌های اینترنت در شکل‌گیری تعاملات اجتماعی می‌پردازد. همچنین، نشان دادند که رسانه‌های نوین و بحران هویت به استفاده از اینترنت و مواجهه با فضای مجازی در میان جوانان ایرانی که روزبه‌روز در حال افزایش است، اشاره می‌کند و تأثیر ویژگی‌های ساختاری، گمنامی یا هنجارها در دنیای مجازی شکل می‌گیرد. همچنین، پژوهش‌هایی مانند برات دستجردی و عرفان (۱۳۹۱) و دهقان و نیک بخش (۱۳۹۱) به پیامدهای ارتباطات اینترنتی بین دو جنس با روش کیفی پرداخته و نشان دادند که متغیرهای مستقل (مصرف فضای مجازی، احساس تنهایی، احساس ناکامی، سن، سطح تحصیلات و نوع برنامه‌ها) با متغیر وابسته (انزوای اجتماعی) در ارتباط است و تنها رابطه دو متغیر (میزان درآمد و سن) با انزوای اجتماعی رابطه عکس دارد.

تحقیقات خارجی در زمینه ارتباطات و دوستی های اینترنتی سابقه طولانی تری دارد. به عنوان مثال کرامر (۱۹۹۲) به بررسی ابعاد عشق رمانتیک در بین زنان جوان به روش کیفی پرداخته است. همچنین بودمر (۲۰۰۱) در مطالعات خود معتقد است که زنان در گپ های آنلاین و پست الکترونیک بیشتر از مردان مشارکت دارند و اگرچه مردان سابقه چت بیشتری نسبت به زنان دارند، ولی زنان در هفته بیش از مردان چت می کنند. در همین راستا دوکان مورگان و دوکان (۲۰۰۷) به بررسی دیدگاه های متفاوت زنان و مردان در مورد خیانت اینترنتی پرداختند. سزارا^۱ و همکاران (۲۰۱۱) به بررسی ویژگی عدم اعتماد و پیامد ناامنی در اینترنت اقدام کرده و نشان داده اند که تنها ۶ درصد از کاربران به آنچه در روابط برخط ردوبدل می شد، اعتماد داشتند و ۵۸ درصد از کاربران معتقدند که ملاقات دوست مجازی در جهان واقعی ناامن است. روزنفلد^۲ و همکاران (۲۰۱۲) دلایل گسترش دوستی ها و روابط اینترنتی و حتی ازدواج اینترنتی در بین نوجوانان و جوانان آمریکایی را ویژگی های مرتبط با دسترسی آسان و ۲۴ ساعته به اینترنت در خانه می دانند.

جدول ۱. طبقات و زیر طبقات و کدگذاری محوری

سال انجام تحقیق	نام محقق	یافته و نتیجه تحقیق
۱۳۹۷	فتحی، سروش؛ پیراهری، نیر؛ شیرین بیان، اعظم	فناوری اطلاعات و ارتباطات در کنار سایر متغیرها باعث به وجود آمدن شکاف نسلی شده است.
۱۳۹۰	فتحی سروش، معصومه مطلق	نسل جدید با دنیای جدیدی روبرو است که ارزش ها، هنجارها و فرهنگ او را دچار تغییر و تحول می نماید.
۲۰۱۸	رحیمی، مونا و سروش فتحی	بی اعتمادی والدین نسبت به فرزندان، نسبت به سایرین، قوی ترین تأثیر را بر «مناسبات خانوادگی» دارد.
۱۳۸۵	ذکایی و خطیبی	اینترنت باعث تغییرات هویتی می شود.
۲۰۱۸	فتحی، سروش و علی منطقی فسایی	مصرف فضای مجازی با انزوای اجتماعی ارتباط مستقیم دارد.
۲۰۱۲	روزنفلد و همکاران	دسترسی به اینترنت و ازدواج آسان

۱. Cesar

۲. Rosenfeld

روش تحقیق

این مطالعه کیفی از نوع گراند تئوری با رویکرد اشتراوس و کوربین (۱۹۹۸) انجام شده است. در مطالعه حاضر دلایل بسیاری برای روی آوردن به تحقیق کیفی وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها، قدم گذاشتن به ماورای شناخته‌ها و وارد شدن به دنیای مشارکت‌کنندگان در مطالعه حاضر و مشاهده جهان از نگاه آنان و بدین ترتیب دستیابی به کشفیاتی است که به بسط دانش تجربی کمک می‌کند. جامعه این پژوهش دربرگیرنده افرادی بودند که تجربه ارتباط عاطفی در شبکه‌های اجتماعی را داشتند: متأهلین مراجعه‌کننده به سه مرکز روانشناسی و مشاوره گلستان منطقه ۹ شهرداری در تهران و مرکز ذوالفقاری در منطقه ۱۸ تهران و کلینیک باور در منطقه ۹ تهران، متخصصین و مشاورین مرکز مشاور با سابقه مشاوره و راهنمایی به مددجویان و مدیران و متخصصین حوزه جامعه‌شناسی در گرایش گروه‌های اجتماعی. در این پژوهش مهم‌ترین ویژگی نمونه‌ها، داشتن تجربه زنده و دانش یا تخصص مرتبط بود.

در این مطالعه نمونه‌گیری ابتدا به صورت هدفمند شروع شد و به تدریج به صورت نمونه‌گیری تئوریک ادامه یافت. در این مطالعه محقق بر آن بود تا با مصاحبه با افرادی که تجربه بیشتری در زمینه شبکه‌های مجازی و ارتباطات عاطفی و مجازی و نهایتاً عشق سیال داشتند، فرایند هماهنگی بین بخشی را تبیین نمایند. با توجه به داده‌هایی که جمع‌آوری شد لازم بود تا برای تکمیل داده‌ها، نمونه‌هایی از سایر افراد دخیل در فرایند هماهنگی بین بخشی نیز گرفته شود.

حجم نمونه مطابق روند مطالعات کیفی در حین کار مشخص شد و نمونه‌گیری آن‌قدر ادامه یافت تا اشباع داده‌ها حاصل شد و محقق به این نتیجه رسید که جمع‌آوری داده‌ها، تکرار مطالب قبلی است که بدین ترتیب نیاز به کد جدید یا گسترش کدهای موجود ندارد. مشارکت‌کنندگان در مطالعه از ۲۱ نفر تشکیل شده بودند که سابقه مددجویان تجربه یا استفاده از شبکه‌های اجتماعی و مشاورین تجربه در روان‌درمانی و مشاوره و راهنمایی مددجویان را داشتند. روش نمونه‌گیری هدفمند برای مصاحبه اولیه به کار برده شد و با توجه به کدبندی و طبقه‌بندی داده‌های به دست آمده با استفاده از نمونه‌گیری نظری جمع‌آوری شد. انتخاب شرکت‌کنندگان، جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری و شرح غنی از تجربیات به دست آمده ادامه داشت.

نویسنده از روش مصاحبه‌های عمیق برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده نمود. هر مصاحبه با سؤالات کلی در مورد تجارب خود شرکت‌کنندگان آغاز شد. همچنین سؤالات تحقیقی و کاوشگرانه‌ای برای روشن شدن اطلاعات و به دست آوردن داده‌های اضافی مورد استفاده قرار گرفت. مصاحبه‌ها از ۴۵ دقیقه تا ۸۵ دقیقه به طول انجامید. ۲۱ مصاحبه بین ماه‌های تیر تا آذر ۹۸ توسط نویسنده انجام شد.

روش تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Atlas.Ti Ver.۷ و با رویکرد گراندد تئوری (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) انجام شد. جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها در مطالعات گراندد تئوری از ابتدای کار به صورت موازی و هم‌زمان با هم پیش می‌روند. تحلیل داده‌ها بعد از شروع اولین گام‌های جمع‌آوری داده‌ها آغاز گردید. هر مصاحبه که توسط خود محقق پیاده و تایپ شد، به صورت یک کل چندین بار خوانده شد تا درک کلی از گفته‌های مشارکت‌کنندگان حاصل شود. سپس عقاید و اندیشه‌های استخراج شده، جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها را هدایت کردند. این فرایند تا انتهای پژوهش ادامه یافت؛ زیرا عقاید، مفاهیم و سؤالات جدید به طور مرتب تولید گردیدند که محقق را به مفاهیم و منابع جدید داده، هدایت کردند. برای شکل‌گیری مفهوم از ابتدای جمع‌آوری داده‌ها به کدگذاری و تحلیل آن‌ها پرداخته شد. سه مرحله کدگذاری که برای تکوین منسجم، منظم و مشروح نظریه به کاررفته بودند، عبارت بودند از کدگذاری باز، محوری و انتخابی. کدگذاری باز کمک به خلق مجموعه‌ای از مفاهیم دست‌اول می‌کند که ضمن اینکه ریشه در داده‌های خام دارند، انتزاعی هم هستند. محقق در این مرحله خط به خط داده‌ها را بازنگری نمود و فرایندهای آن را تشخیص داد و با استفاده از کلمات و عبارات آن‌ها را کدگذاری نمود. سپس با مقایسه مداوم کدها از نظر تشابه و تفاوت در مفاهیم، طبقات شکل گرفته و ویژگی‌ها و ابعاد هر یک از آن‌ها تعیین گردید. در مرحله دوم طبقات با یکدیگر متصل گشته و مجموعه‌ای از قضا یا را ساختند.

یافته‌های توصیفی

از تعداد مصاحبه‌شوندگان (۲۱ نفر)، به لحاظ سطح تحصیلات، تعداد (۱۵ نفر) تحصیلات

دانشگاهی و مابقی تحصیلات دیپلم (۴ نفر) و زیر دیپلم (۲ نفر) داشتند. همچنین در این مطالعه از نظر جنس، زنان بیشترین فراوانی را داشتند (۱۳ نفر) زن و (۸ نفر) مرد بودند. از نظر تعداد فرزندان، بیشترین نمونه‌های مورد مطالعه، زنان و مردان متأهل (۹ نفر) دارای دو فرزند بودند (۶ نفر) سه فرزند و (۱ نفر) ۴ فرزند داشتند. همچنین مطالعات نشان داد بیشترین نمونه‌ها از نظر مدت ازدواج یعنی (۱۸ نفر) بیش از ۵ سال از زمان ازدواجشان سپری شده بود و (۳ نفر) کمتر از ۵ سال از ازدواجشان گذشته بود. از لحاظ شغل بیشترین نمونه‌ها یعنی (۱۰ نفر) شاغل بودند و مابقی خانه‌دار (۹ نفر) و دانشجو (۲ نفر) بودند.

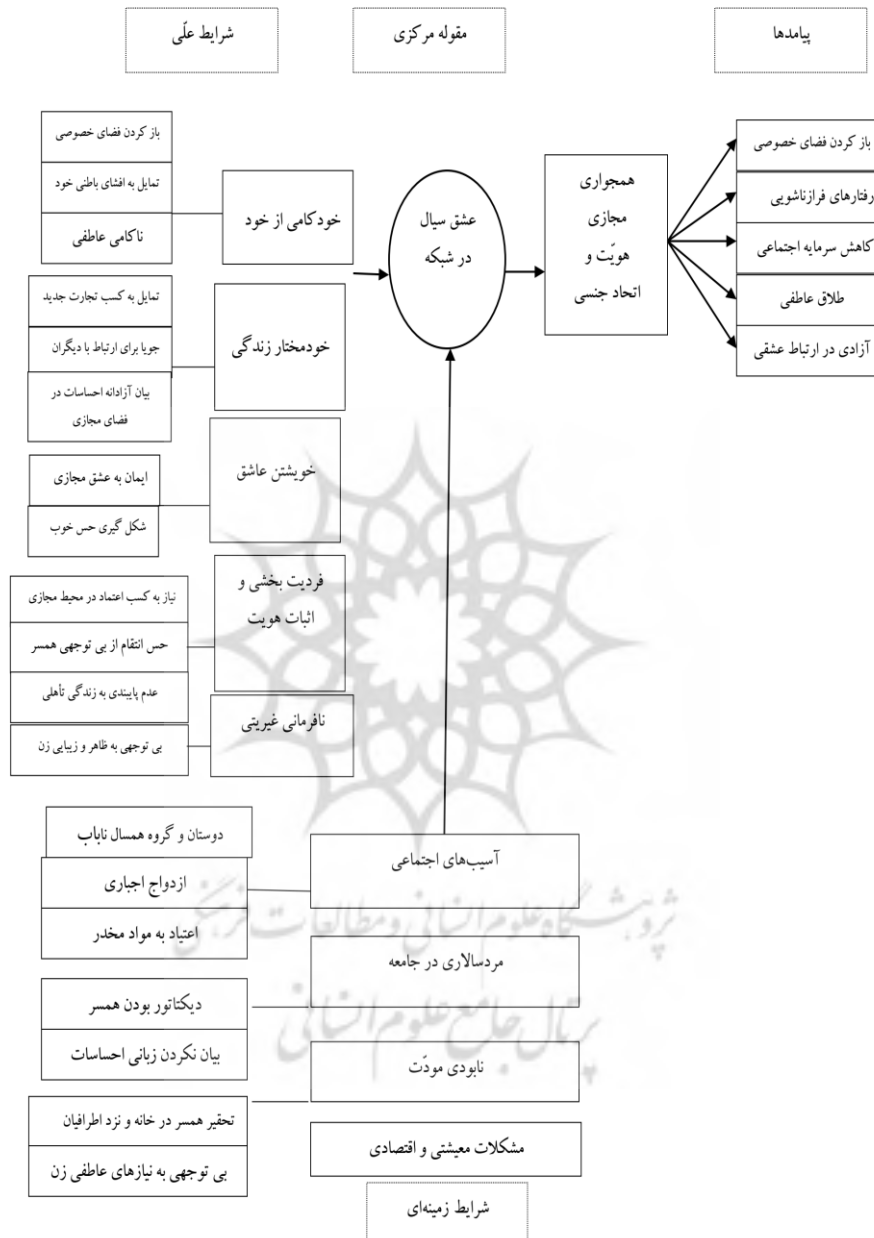
از تعداد مصاحبه‌شوندگان (۲۱ نفر)، بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی زیر چهل سال (۱۵ نفر) و کمترین مربوط به گروه سنی بالای ۶۵ سال (۲ نفر) بودند. از نظر مدت استفاده از شبکه‌های مجازی، بیشترین نمونه‌ها (۱۱ نفر) بیش از ۲ ساعت از زمانشان را به استفاده از شبکه‌های مجازی اختصاص می‌دهند و مابقی افراد بین ۴-۶ ساعت (۳ نفر)، بین ۶-۸ ساعت (۲ نفر) بودند. همچنین بیشترین نمونه‌های مورد مطالعه (۸ نفر) شب‌ها از شبکه‌های مجازی استفاده می‌کنند و (۲ نفر) صبح‌ها، (۶ نفر) عصرها بودند.

جدول ۲. طبقات و زیر طبقات و کدگذاری محوری

تعداد نقل قول	کدهای باز	طبقات	کدگذاری محوری
مقوله اصلی: شکل‌گیری عشق سیال در شبکه‌های اجتماعی			
۲۳	[باز کردن فضای خصوصی] [تلاش برای تغییر در زندگی] [تمایل به افشای باطنی خود] [خلأ روانی و عاطفی] [ناکامی عاطفی] [نیاز به محبت]	خودکامی از خود	شرایط علی
۱۱	[بیان آزادانه احساسات و عواطف در فضای مجازی] [بیان عمومی عشق شخصی] [تصویر سازی از یکدیگر] [تمایل به آزادی در روابط با دیگران] [تمایل به کسب تجارب جدید] [جو یا برای ارتباط با دیگران]	خودمختار زندگی	
۵	[ایمان به عشق مجازی] [اجزائیت فضای سایبری] [شکل‌گیری حس خوب] [فضای واقعی عشق در نبود شبکه اجتماعی] [ماهیت روابط عاشقانه در دنیای مدرن]	خویشتن عاشق	

تعداد نقل قول	کدهای باز	طبقات	کدگذاری محوری
۱۶	[تحقیر همسر در خانه و نزد اطرافیان][حس انتقام از بی توجهی همسر][خشونت جنسی و عاطفی][خود ارضایی همسر][عدم پابندی به زندگی تأهلی][نیاز به کسب اعتماد در محیط مجازی]	فردیت بخشی و اثبات هویت	
۱۰	[بی توجهی به ظاهر و زیبایی زن][حس انتقام از بی توجهی همسر][دخالت خانواده و افشای رابطه]	نافرمانی غیریتی	
۱۶	[ازدواج اجباری][اعتیاد اطرافیان همسر][اعتیاد به مواد مخدر][خشونت کلامی و فیزیکی][دوستان و گروه همسال ناباب]	آسیب‌های اجتماعی	
۵	[بیان نکردن زبانی احساسات][دیکتاتور بودن همسر][فشار و سخت‌گیری‌های کنترلی]	مردسالاری در جامعه	
۷	[اعتقاد به هوس‌بازی همسر][بیان نکردن زبانی احساسات][ترس از طلاق در فامیل و بستگان][سراب بودن فضای مجازی]	ناپایداری پیوندها	شرایط زمینه‌ای
۲۶	[بی توجهی به نیازهای عاطفی زن][تحقیر همسر در خانه و نزد اطرافیان][عدم ارتباط عاشقانه در محیط خانه][عدم پابندی به زندگی تأهلی][عدم رسیدگی زن به خود در محیط خانه][نیاز به محبت]	نابودی مودت	
۵	[فقر یا ثروت یک شبه][مشکلات مالی][نارضایتی از زندگی خانوادگی]	مشکلات معیشتی و اقتصادی در خانواده	
۶	[شکل‌گیری حس خوب][گذراندن وقت و سرگرمی][ماهیت روابط عاشقانه در دنیای مدرن][نیت کمک به جنس مخالف][همدردی در فضای مجازی]	هم‌جواری مجازی	استراتژی‌ها و اقدامات
۱۸	[رابطه زناشویی ذهنی][سیر شدن از رابطه همسری][ماجرای جنسی][نارضایتی جنسی زوجین][نیاز جنسی]	هویت و اتحاد جنسی	
۶	[آزادی در ارتباط عشقی][باز کردن فضای خصوصی][رفتارهای فرا زناشویی][طلاق عاطفی]	کاهش سرمایه اجتماعی	پیامدهای عشق سیال

واکاوی تجربه زیسته زوجین در شبکه‌های مجازی و شکل‌گیری عشق سیال

نمودار ۱. الگوی نظری شکل‌گیری عشق سیال زوجین در شبکه‌های اجتماعی مجازی

بحث و بررسی

امروزه برقراری ارتباطات معقول و مشروع، ضرورت جامعه و جزء لاینفک زندگی اجتماعی است اما آنچه می‌تواند به این مشروعیت لطمه بزند روابط بی‌ضابطه‌ای است که می‌تواند پایه‌های روابط اجتماعی را سست کند. چنین روابطی ضربه جبران‌ناپذیری بر عفت عمومی و زندگی شخصی و دینی انسان وارد می‌کند.

بی‌بندوباری در معاشرت‌ها، باعث گسستگی و اختلاف در نظام خانواده‌ها و تضعیف مبانی دینی و مذهبی می‌شود. افزایش این معضل را حتی در بین افراد متأهل و پیشروی آن را در شرایط کنونی به صورت چشمگیری مشاهده می‌کنیم.

در هر صورت خیانت همسران یک امر پیچیده و در عین حال دوطرفه است که در آن استثنا هم وجود خواهد داشت. باید بدانیم که همه ما (زن و مرد) در این زمینه نقش داشته و نقش خود را در این مورد باید بررسی کنیم. مثل بی‌توجهی عاطفی یا عدم رضایت جنسی و مشکلات در روابط بین فردی و ...

تحقیقات نشان می‌دهد که برای زن‌ها خیانت عاطفی و برای مردان خیانت جنسی، نابخشودنی‌تر و تحمل‌ناپذیرتر است. معمولاً زندگی زناشویی که با خیانت روبرو می‌شود، دیگر طراوت و شادابی قبل را نخواهد داشت مگر اینکه طرف مقابل از ظرفیت روانی بالایی برخوردار باشد و خود را نیز در این اتفاق سهیم دانسته و به فرد خیانت‌کار اجازه جبران اشتباه را بدهد.

پژوهش حاضر با هدف بررسی تجربه زیسته زوجین در شبکه‌های اجتماعی مجازی بر شکل‌گیری عشق سیال انجام شده است. در این پژوهش از دیدگاه باومن که مفهوم عشق سیال را توضیح می‌دهد، استفاده گردید. به‌عنوان نمونه باومن معتقد است که جهان مدرن، جهان عقلانی شده محاسبه‌گر و افسون‌زدایی شده است که در آن روابط عاشقانه به شکلی سست، موقتی، غیرقابل‌اعتماد و کالایی شده تعریف می‌شود و نوعی ناپایداری در عشق، تحت پیامدهای مخرب مدرنیته بر انسان در جامعه کنونی مستولی است. باومن معتقد است زنان و مردان امروز نگران‌اند که ارتباط همیشگی، آن‌ها را مجبور به تحمل فشارهایی کند که آزادی آن‌ها را در ایجاد روابط دیگر سلب نماید. به همین دلیل به عشق سیال روی می‌آورند. باومن در کتاب عشق سیال به‌خوبی روابط

انسان مدرن را به تصویر کشیده است: انسانی محتاج و جویای ارتباط و درعین حال ترسان از مرتبط بودن با دیگری.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها نشان داد که همسرانی که ساعت‌ها قبل از خواب بجای مطالعه یک کتاب در اپلیکیشن‌های موبایل‌های هوشمند، نظیر تلگرام در جستجوی «شریک احساسی مجازی» هستند، به مرور با گذشت زمان چه دستاوردی برای سلامت روان خود رقم می‌زنند. در مصاحبه‌های صورت گرفته این رفتارها بیشتر تکرار شده بودند:

- ۱- مشکل احساسی خود با همسر یا والدینشان را در فضای مجازی به اشتراک می‌گذارند؛
- ۲- یک گوش شنوا و سنگ صبور ناآشنا و غریبه را برای شنیدن حرف‌های خود، ترجیح می‌دهند؛
- ۳- خصوصی‌ترین مسائل عاطفی‌شان را به شکل سایبری با همه جهان مطرح می‌کنند؛
- ۴- به جای هزینه و زمان گذاشتن جهت انتخاب و مراجعه به یک مشاور واقعی، از مشاور مجازی کمک می‌گیرند؛
- ۵- همان حرف‌هایی که به هیچ وجه در دنیای واقعی نمی‌توانند بیان کنند را در دنیای مجازی به راحتی ارائه می‌کنند؛
- ۶- خصوصی‌ترین رفتارها، عکس‌ها و لحظه‌های زندگی‌شان را در اختیار غریبه‌ترین افراد قرار می‌دهند؛
- ۷- از بین همه انتخاب‌ها در همه حال، تنوع‌طلبی و لذت‌جویی شخصی را همواره حق خود می‌دانند؛
- ۸- برای حل پیچیده‌ترین عملکردهای خود یا نزدیکان، ساده‌ترین و پیش‌پاافتاده‌ترین راه را انتخاب می‌کنند؛
- ۹- آن‌ها که در اعتماد کردن به نزدیکان شما نیز تردید دارند، به یک دلیل پر ابهام به خطرناک‌ترین افراد، اعتماد می‌نمایند؛
- ۱۰- این همه اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی پلیس فتا و سایر دستگاه‌های نظارتی را باور نکرده و همچنان در مسیر اشتباه به رفتار پرخطر مجازی‌شان ادامه می‌دهند؛
- ۱۱- اغلب تصورشان این است که تعاملات احساسی با پاک کردن محتویات یک صفحه، به

اتمام می‌رسد درحالی‌که بیشتر دیده شده که انسان اگر به تغییر نگرش و تحول فکری جامعه نرسد، جهت لذت‌جویی بیشتر و عمیق‌تر، همچنان به فرو رفتن در گرداب رفتارهای پرخطر عاطفی، اهتمام می‌ورزد.

۱۲- نداشتن دانش و مهارت‌های زندگی از سوی زوجین؛

در این تحقیق آنچه در خودکامی از خود، منجر به شکل‌گیری عشق سیال گردیده، خلأ روانی و عاطفی، تمایل به افشای باطنی خود، تلاش برای تغییر در زندگی، نیاز به محبت، باز کردن فضای خصوصی و ناکامی عاطفی می‌باشد.

یکی دیگر از شرایط علی مفهوم «خودمختار زندگی» است. باومن به‌خوبی روابط انسان مدرن را به تصویر کشیده است: انسانی محتاج و جویای ارتباط و درعین حال ترسان از مرتبط بودن با دیگری. همچنین او معتقد است زنان و مردان امروز نگران‌اند که ارتباط همیشگی آن‌ها را مجبور به تحمل فرارهایی کند که آزادی آن‌ها را در ایجاد روابط دیگر سلب نماید به همین دلیل به عشق سیال رو می‌آورند (باومن، ۱۳۸۴: ۱۰).

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی تجربه زیسته زوجین در شبکه‌های مجازی بر شکل‌گیری عشق سیال انجام شده است. از آنجایی که تحقیق داخلی مشابهی در این زمینه صورت نگرفته است، نمی‌توان مقایسه‌ای با تحقیقات داخلی انجام داد، اما یافته‌های این پژوهش هم سو با نتایج پژوهش کرامر^۱ (۱۹۹۲)، بودمر^۲ (۲۰۰۱) و دوکان مورگان و دوکان^۳ (۲۰۰۷) است که به بررسی ابعاد عشق رمانتیک در بین زنان و گپ‌های آنلاین و خیانت اینترنتی پرداختند. با مراجعه به کلینیک‌های مشاوره، شاهد گسترش پرونده‌هایی در رابطه با شبکه مجازی و ارتباط با شبکه مجازی و ارتباط عشقی و رفتار فرزندناشویی بودم. تصور می‌کنم جامعه ایرانی هزینه اخلاقی و روانی بالایی را جهت عدم اطلاع‌رسانی و گسترش آموزش‌های مرتبط با اخلاق زناشویی را تحمل کرده و خواهد کرد. بسیاری از افراد مصاحبه‌شونده درک درستی از روابط فرزندناشویی عاطفی نداشتند و تصور

۱. Carmer

۲. Bodmer

۳. Morgan Duncan and Ducan

می‌کردند چون امکان تماس جسمی در این محیط وجود ندارد، پس این چنین روابطی بی‌اشکال است.

به بیان دیگر هر صحبتی بین یک زن و مرد، رابطه فرا زناشویی شمرده نمی‌شود اما زمانی که صحبت‌ها از حیطه کاری و شغلی عبور کند و رنگ و بوی عاطفی و هیجانی به خود بگیرد، زنگ خطر برای هر دوی آن‌ها به صدا درمی‌آید چون کم‌کم از خط قرمزها عبور کرده و پیوند عاطفی میان آن‌ها ایجاد می‌شود. لازم به ذکر است هیچ زن و مردی یک شبه دچار یکنواختی، بی‌تفاوتی و تنفر به همسر خود نمی‌شود. مهم‌ترین انگیزه زن و مرد متأهلی که به سوی روابط فرا زناشویی کشیده می‌شود، تجربه مجدد صمیمیت است؛ همان احساسی که دیگر در زندگی مشترک ایشان یافت نمی‌شود. پس کمبود روابط محبت‌آمیز در خانواده، مهم‌ترین علت اشتباه یک زن و مرد متأهل برای وابستگی سایبری است. نکته مهم دیگر این است که در هر فضای خانوادگی با توجه به شرایط فرهنگی و احساسی، یک یا چند علت با هم می‌تواند موجب گرایش غیرمنطقی یکی از زوجین به شبکه‌های مجازی گردد. مثلاً در شرایط علی، مصاحبه‌شونده‌ها معتقد بودند که چون در زندگی زناشویی، دچار ناکامی عاطفی، بی‌توجهی همسر، تحقیر و خشونت جنسی و عاطفی شده‌اند، خود را محق می‌دانند که برای تغییر در زندگی و شکل‌گیری یک احساس خوب و انتقام از همسر، دست به رفتارهای فرا زناشویی بزنند. به همین دلیل پُر کردن خلأ عاطفی و روانی و نیاز به محبت و تأیید و دیده شدن توسط دیگران مهم‌ترین مسئله‌ای بود که زوجین در پی آن بودند تا از طریق فضای مجازی مشکلات احساسی و خصوصی‌ترین مسائل عاطفی‌شان را در آنجا مطرح کنند. همان حرف‌هایی که به هیچ وجه در دنیای واقعی نمی‌توانند بیان کنند را در دنیای مجازی به راحتی ارائه می‌کنند.

نتایج حاصله در بررسی شرایط علی و زمینه‌ای که منجر به شکل‌گیری عشق سیال در زوجین می‌گردد، نشان می‌دهند که در استراتژی‌ها و اقدامات، افراد اهدافی را دنبال می‌کنند که باعث می‌شود عشق مجازی را ادامه دهند. مثلاً ماجراجویی جنسی برای افرادی که از بی‌توجهی و یکنواختی احساسی همسر خود رنج می‌برند، یک راه بسیار خطرناک است. همچنین گذراندن وقت و سرگرمی و تفریح یا کمک و همدردی در فضای مجازی به جنس مخالف و یا داشتن روابط عاشقانه در دنیای مدرن از جمله اهدافی است که فرد در جستجوی آن است.

نتایج به‌دست آمده از این پژوهش (دیدگاه باومن)، به خاطر ماهیت فضای مجازی و ویژگی‌های آن مثل رقیق بودن، سادگی برقراری رابطه و قطع آن، معاینه دائمی و گمنامی که باعث می‌شود این فضا به‌عنوان تسهیل‌گر فرصت تعامل با جنس مخالف را فراهم کند. همچنین نتایج در رابطه با پیامدهای عشق سیال نشان می‌دهد که هر چه میزان حضور زوجین در شبکه‌های مجازی بیشتر باشد، به همان اندازه بر اختلافات زناشویی، خشونت خانگی، طلاق عاطفی، تنوع‌طلبی عاطفی و جنسی و کاهش اعتماد، افزایش سوء تفاهم‌ها و رفتارهای فرا زناشویی مؤثر است.

از جمله مواردی که در سخنان مصاحبه‌شوندگان وجود داشت اغلب تصورشان این بود که تعاملات احساسی با پاک کردن محتویات یک صفحه به اتمام می‌رسد. درحالی‌که تجربه زوجین نشان داد که برای لذت‌جویی بیشتر و عمیق‌تر همچنان به فرورفتن در گرداب رفتارهای پرخطر عاطفی، اهتمام می‌ورزد. بعضی از افراد معتقد بودند به خاطر به دست آوردن آزادی و حس خوب ناشی از هم صحبتی با جنس مخالف و شکل‌گیری لحظه‌های عشقی و عاطفی که خیلی سریع به پایان رسیدند، در عوض، اعتماد، تعهد و پایداری، امنیت، صمیمیت و محبت همسرمان را از دست دادیم به‌طوری‌که حاضر به بخشش ما نیست.

شاید بد نباشد برای درک درست چرایی گرایش افراد بزرگسال به رفتارهای پرخطر دنیای مجازی ابتدا نظری به خود دنیای واقعی آنها داشته باشیم. اگر خانمی در تعامل عاطفی و احساسی خویش با همسرش به همه آنچه نیاز دارد رسیده باشد، آیا ممکن است درگیر عشق‌های موبایلی شود؟ اگر مردی در روابط زناشویی خویش به‌طور کامل و براساس هر آنچه در ذهن خود دارد، به رضایت مطلوب احساسی و غریزی برسد، آیا ممکن است در فضای مجازی در جستجوی رابطه احساسی ذهنی یا مجازی باشد؟ اگر زن و مرد یکدیگر را بهتر شناخته و انتظارات و مسئولیت‌های احساسی و زناشویی خویش را بهتر درک کنند، به‌طور حتم آسیب کمتری درباره مسائل مختلف خواهند داشت. نکته آخر اینکه تلفن همراه به‌هیچ‌وجه، ناگهان تبدیل به همه زندگی یک کاربر نشده و براساس عوامل زمینه‌ای و دلایل پنهان و پیدای ارتباطی است که زمینه گرایش و وابستگی شدید به وجود می‌آید. تلفن همراه یک وسیله ارتباطی است که اگر منطقی مورد بهره‌برداری شخص قرار گیرد، هیچ نتیجه منفی و رفتار نابهنجاری را موجب نخواهد شد.

فهرست منابع

- اصغری، مریم (۱۳۸۶). اینترنت و زندگی روزمره و تعاملات اجتماعی. فرهنگ و دانش، ۱ (۱)، ۴۸-۳۵.
- باومن، زیگمونت (۱۳۸۴). عشق سیال: در باب ناپایداری پیوندهای انسانی. ترجمه عرفان ثابتی، تهران: ققنوس
- برات دستجردی، نگین و عرفان، آرزو (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر در گرایش به ازدواج اینترنتی در بین دانشجویان (با رویکرد آسیب شناسانه به ازدواج اینترنتی). مطالعات میان‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۲ (۲)، ۸۲-۶۵.
- دهقان، علیرضا و نیک بخش، مرسده (۱۳۸۵). مطالعه شیوه رفتار افراد در محیط مجازی: شکل‌گیری روابط صمیمانه در اتاق‌های گپ‌زنی اینترنت. انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۲ (۶)، ۲۹-۱.
- ذکایی، محمد سعید و خطیبی، فخره (۱۳۸۴). رابطه حضور در فضای مجازی و هویت مدرن پژوهشی در بین کاربران اینترنتی جوان ایرانی. علوم اجتماعی، ۳۳، ۱۵۴-۱۱۱.
- ربیعی، علی و شاه قاسمی، احسان (۱۳۸۸). آسیب فردی و اجتماعی روابط مجازی در ایران. رفاه اجتماعی، ۳۴، ۳۲-۹.
- ساروخانی، باقر (۱۳۹۲). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده. چاپ چهارم، تهران: انتشارات سروش.
- شکرپیگی، عالیه (۱۳۹۱). رسانه، زنان و مناسبات خانواده. نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- شیردل، ملیحه (۱۳۸۵). عوامل گرایش زنان و مردان متأهل به رابطه نامشروع جنسی. فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی، دوره ۶، شماره ۲۲.
- صفایی، مهسا (۱۳۹۱). بررسی عوامل تأثیرگذار بر گرایش زنان متأهل به روابط فرا زناشویی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهرا
- عبداللهیان، حمید؛ زاهدی، محمدجواد و شیخ نصاری، مهین (۱۳۹۲). ارزیابی ساختار، کنش‌های متقابل، گمنامی و بازنمایی خود در چهار شبکه اجتماعی مجازی. رسانه و فرهنگ، ۳ (۲)، ۱۲۸-۱۰۳.
- علیرضا نژاد، سهیلا (۱۳۹۶). جامعه‌شناسی عشق. نشر دانه
- فتحی، سروش؛ پیراهری، نیر؛ شیرین بیان، اعظم؛ (۱۳۹۰). بررسی تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) بر شکاف نسلی (مورد پژوهش: خانواده‌های شهرستان گرمسار). مجله Quarterly of Sociological Studies of Youth، زمستان ۱۳۹۰، شماره ۴، علمی- پژوهشی (۲۴ صفحه - از ۱۴۱ تا ۱۶۴).
- فتحی سروش، معصومه مطلق (۱۳۹۰). جهانی شدن و فاصله نسلی (مطالعه جامعه‌شناختی فاصله نسلی: با تاکید بر فن آوری اطلاعات و ارتباطات)، نشریه مطالعات راهبردی جهانی شدن. زمستان، شماره ۵.
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۹). عصر اطلاعات ظهور جامعه شبکه‌ای. ترجمه علی پایا، چاپ ششم، تهران: طرح نو.

منتظر قائم، مهدی و شاه قاسمی، احسان (۱۳۸۷). اینترنت و تغییر اجتماعی در ایران: نگاهی فرا تحلیلی با تأکید بر جوانان. *جامعه‌شناسی ایران*، ۹ (۳ و ۴)، ۱۴۲-۱۲۰.

والاس، پاتریشیا (۱۳۸۲). *روان‌شناسی اینترنت*. بهنام اوحدی، فضل‌الله قنادی، تهران: انتشارات نقش خورشید.

Bauman, Z. (2003). *Liquid love*. polity press in association with Blackwell publishing limitd, oxford.

Bodmer, R. (2001). Found that in the united states in Particular women and girls now makeup a small majority of online gamers.

Corbin, J., Strauss, A., (۲۰۰۸). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*: Sage.

Sedghijalal Azadeh; Soroush Fathi (2015). The Virtual Social Networks and Couples' Commitment. *International Journal of Social Sciences* Volume 5, Issue 3, Summer 2015, Pages 51-60.

Drigotass, Barta, W. (2010). The cheating heart: Scientific exploration of infidelity. *Journal of current Directions in psychological science*.

Docan, M. (2007). Variations in internet- related Problem and Psychosocial functioning in online sexual.

Glass, S., & Wright, T. (1992). Justifications for extramarital relationships. The association between attitudes. *Journal of sex research*.

Glaser BG., Holton J., Editors. (2004). *Remodeling Grounded Theory*. Forum: Qualitative social research.

۸- *عشق و جنسیت*، *عشق و جنسیت* (۱۹۹۲). *عشق و جنسیت* *عشق و جنسیت*، *عشق و جنسیت* Eroticism press.

Fearn, N. (2006). Zygmunt Bauman, *New Statesman*. 4775, 30.

Rasenfled, M., & Thomas, R. (2012). Searching for a mate: The rise of the internet as a Social intermediary. *American Sociological Review*, 77 (4), 523-547.

Whitty, M. (2008). Liberating or debiting? An examination of romantic relationship, Sexual relationship and friendship on the net. *Computers in Human Behavior*, 24, 1834-1850.

Manteghi Fasaie Ali; Soroush Fathi(2018)Sociological Investigation of the Usage of Cyber Space and its Relation with Social Isolation (Case Study: Science and Research Branch Students) *International Journal of Social Sciences*Volume 8, Issue 4, Autumn 2018, Pages ۳۹-۴۹.

Rahimi, Mona, Soroush Fathi (2018). Investigating the Effects of Social Networks on Family Relations from the Viewpoints of Teachers in 11th Region of Education Ministry Quarterly of Sociological Studies of Youth Volume 9, Issue 28, Winter 2018, Pages 59-78.

Analyzing the Lived Experience of Couples in Virtual Networks and the Formation of Fluid Love

(Married People Referring to Counseling Centers in Tehran)

Masoumeh Hardar^۱ | Soroush Fathi^۱ | Nayyereh Pirahani^۲

Abstract

Virtual social networks, as a communication tool that can play positive and effective aspects in cultural development and human relations, have become a serious threat to many families these days due to incorrect management and excessive use without reasoning and meditation by users. Nowadays, virtual social networks play a role as one of the most important factors in many divorces and disturbances and betrayals in couples' relationships. The current study is a qualitative study that was conducted using the Grounded Theory method. The approach used in this research is the method of Strauss and Corbin (2000). The sample of this research is the number of 21 people who refer to the counseling center and specialists of the centers in the form of purposeful and theoretical sampling. The method of data analysis was open-centric-selective coding in which ۲۲ مفاهیم اصلی (مفاهیم) در فرآیند تحلیل داده‌ها استخراج شد. The formation of fluid love in couples in social networks was drawn. Data analysis was done using *Atlas.Ti7* software. The findings and results of the research showed that the causal factors include self-harm, autonomous life, self-love, individualization and proof of identity, disobedience of otherness and background factors including social damage, patriarchy in society, destruction of morals, and livelihood and economic problems in the family has become fluid Love in virtual networks, which weakens the foundation of the family, reduces social capital, emotional divorce, extramarital behaviors and freedom in love relationships.

Keywords: Fluid Love, Virtual Networks, Couples, Lived Experience.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. Ph. D. Student in Sociology, Faculty of Social Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
۲. Corresponding Author: Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Humanities, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, Corresponding author
۳. Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Humanities, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Iran Iran's Garmsar